

## Вступ

Сучасна тенденція секуляризму все більше набирає ваги, знецінюючи традиційні християнські цінності, намагаючись зосередити зусилля та увагу людини виключно на пошуку приємності та задоволення. Секуляризм, який впевнено стає й українською дійсністю нівелює значення зв'язку людини з Богом, який, за визначенням християнського богослов'я, є для неї онтологічним.

Піст, значення якого намагатимемося розкрити в цій дипломній роботі, всупереч секулярним тенденціям виражає залежність людини від Бога – Дателя Життя. Піст – дуже давня практика покори, самообмеження, очищення й молитви, який завжди використовували у всіх релігіях різні народи. Піст завжди являвся невід'ємною частиною життя християнина. Відмінність між ранньохристиянською і теперішньою зовнішніми практиками посту значно велика. Проте його духовна і практична значущість залишається незмінною.

Християнство пропонує кожній людині засобом посту пройти шлях «духовного подвигу», зросту, вдосконалення та самореалізації.

Ментальність сучасної людини не може належно оцінити значимість посту. Навіть тоді, коли вона позитивно ставиться до утримання від їжі і напоїв, то нею, зазвичай, не зауважується духовна користь аскези посту.

В нашій дипломній роботі хочемо показати яке велике значення для духовного життя особи має Свята Чотиридесятниця. Очевидно, що це не тільки час, в якому людина обмежує себе в споживанні їжі, але це період радості, час збагачення. Це благословенний Господом час, час пошуків і рішень, час праці і нових можливостей. Це період освячення часу. Свята Чотиридесятниця – це звільнення від егоїстичного зосередження на собі, від усіх залежностей, прив'язаностей. Це час, коли ми вчимося бути вільними, це вправа, яка допомагає досягнути внутрішньої свободи. Це період самопізнання, під час якого починаємо гостро відчувати живу присутність Христа і Святого Духа, які живуть у наших серцях «таїнственно» і «містично» з моменту хрещення. Свята Чотиридесятниця перетворює людину з «тілесної» на «духовну», тобто на особу, яка стає щораз менше залежною від інстинктів і егоїзму, а чимраз більше керується розумом і любов'ю. Свята Чотиридесятниця – дієвий засіб звільнення духу від тиранії плоті, очищення серця від гріховних пристрастей, духовного зростання християнина і отримання благодатної єдності з Богом. Свята Чотиридесятниця – час преображення людини за подобою Христа, це розуміння самого Бога, це повернення до Нього й у Ньому до всього того, що Він дав зі своєї безмежної любові і милосердя. Свята Чотиридесятниця – надійний засіб осягнення чистоти серця: перебування завжди з Господом і у Господі думками й почуттями.

Ціллю роботи є показати на основі Святого Письма та Святого Передання важливість аскетичної практики посту в духовному житті сучасного християнина.

Дана робота складається із трьох розділів.

В першому розділі проаналізуємо поняття посту з погляду Божого Одкровення. Ми розглянемо відповідні приклади посту в Старому і Новому Завітах, у контексті святоотцівського розуміння. Допоможе нам в цьому праця Назара Заторського «Піст і трапеза».

В другому розділі постараємося прослідкувати як виникла та розвивалася практика Великого посту, спробуємо показати його богословське значення та мету з точки зору східно-християнської традиції. Розширимо наше розуміння Великого посту, беручи до

уваги, по-перше, приписи Старого Завіту; по-друге, зародження Великого посту в ранній Церкві; по-третє, особливу й сутнісну вартість посту в сучасному світі. Ми побачимо, що Великий піст пов'язаний, по-перше, з приношенням світу Богові в благодаренні; по-друге, прийняттям Хрещення і місіонерським свідченням Церкви; по-третє, з нашим ставленням до людей і матеріального світу.

Третій розділ вивчає значення посту у боротьбі з пристрастями та здобутті чеснот, розкриває еклезіологічний, «дияконський», місіонерський аспекти посту, показуючи його зв'язок із покаєнням та пам'яттю про смерть.

Метою роботи є показати значення Святої Чотиридесятниці як благодатного часу духовної обнови в житті християнина. В теперішніх обставинах зауважується знецінення та поверхове розуміння цієї практики. Нерідко Великий Піст зводять до загальних зовнішніх приписів та заборон, яких слід дотримуватись. Тому вважаємо за необхідне показати взаємозв'язок між зовнішнім дотриманням аскетичної практики та її внутрішнім вираженням, що допоможе досягнути піст як вираз нашої віри й спосіб молитви, як молитву тілом і душею.

Завданням даної праці є представити справжнє значення і суть посту в його християнському розумінні, яке має свої підстави у тому, щоб вести людську особу до морального та духовного зростання, до повноти «нового творіння». Оскільки, лише уважний та ретельний «праксіс» дозволяє досягнути справжніх духовних плодів, виконати місію християнина в цьому світі – преображення природи та обоження власної особи.

Основні терміни, які використовуватимемо в нашій праці це – піст, Свята Чотиридесятниця, яку також називатимемо Великим постом, духовний праксіс.

В нашому дослідженні крім вже згаданого Назара Заторського ми використали богословські твори таких авторів: Александра Ветелева, Ансельма Грюна, Антоніо Джентілі, Георгія Данилова, Каллиста Уера, Олександра Шмемана, а також твори святих Отців: Василія Великого, Єфрема Сирійського, Йоана Золотоустого, Йоана Касіяна, Йоана Ліствичника, Марка Подвижника, Теофана Затворника.

Вповні розкрити суть та значення святої Чотиридесятниці нам допоможуть богослужбові тексти постової Тріоди, до яких часто звертатимемось під час даного дослідження.

В нашій дипломній роботі використаємо методи якісної компіляції, синтезу та аналізу.

Ця дипломна робота не може претендувати на всебічне представлення та аналіз досліджуваної проблематики. Багато цікавих та важливих питань залишилися поза нашою увагою. Також ми зустрілися із такою трудністю як відсутність повного перекладу тексту постової Тріоди.

## ВИСНОВКИ

Закінчуючи нашу дипломну роботу, бажаємо коротко представити основні її тези, які ми намагалися розкрити та обґрунтувати в цьому дослідженні.

Велич та загальне значення християнського способу життя для усього людства завжди залишається впливовим та важливим. Християнське життя – це наслідування Христа і служіння Христу, наслідком якого здійснюється моральне та духовне вдосконалення, очищення та освячення людської особи, що має об'єктивне значення не лише для неї самої, а й для усього суспільства у його світовому, глобальному вимірі.

В духовному житті християнин зустрічає багато різних перешкод, тому «Царство Небесне здобувається силою; і ті, що вживають силу, силоміць беруть його» (Мт. 11:12). Одним з допоміжних засобів для досягнення цієї мети є піст.

Піст у різних місцях Старого Завіту виступає у різноманітних формах, тому й набуває особливих смислів і значень. Біблія вказує на глибокий сенс постів і подає приписи їх дотримання. Дотримання посту виражає «молитву тілом», духовне очищення, покору, покуту, надію, любов людини до Бога. У біблійній екзегезі піст осмислюється як особисте духовне зусилля, яке має свою кінцеву мету – перемогу над спокусами і просвічення особи благодаттю Святого Духа. Піст має також суспільний вимір, адже веде до мирного й щасливого життя.

Спілкування з Богом як з Життям всякого життя – ось біблійне одкровення про людину, призначення і покликання людини. І це божественне покликання людина зрадила. Захотівши життя тільки для себе, вона зробила себе самою єдиним змістом і метою. Адам, з’ївши заборонений плід, перетворив їжу із способу спілкування з Богом і Його вічним життям в спосіб жити окремо від Бога. Але оскільки немає у людини життя в-собі, оскільки Бог створив людину для спілкування з Собою, то це куштування забороненого плоду стало падінням людини.

Так їжа, що вже не втілюється в спілкування з Богом, стала спілкуванням із смертю. Людина поневолила себе їжею, побачивши в ній єдине джерело свого життя. Саме тому, спасення світу і людини Божим Сином починається з відновлення належного відношення до їжі, з перемоги над рабською залежністю від неї. Про Христа сказано, що Він почав своє служіння з сорокаденного посту в пустині, а коли в кінці відчув голод, то приступив диявол і намагався спокусити Христа перетворити камінь на хліб. Але Христос відкинув цю спокусу словами: «Чоловік житиме не самим хлібом» (Мт. 4:4). Він не сказав, що можна жити і без хліба, але відкинув ототожнення хліба, тобто матеріальної їжі з життям, і в Собі Самому раз назавжди явив, що справжнє життя - у Бозі, в любові і спілкуванні з Ним. На страшну диявольську брехню: «Людина живе, щоб їсти», Христос відповів: «Людина їсть, щоби жити», і це означає перетворювати самого себе в справжнє життя - вільне, духовне і божественне життя з Богом.

Християнський піст по своїй суті є шляхом духовно-морального очищення, плеканням християнських чеснот, особливо, любові, вдосконаленням та єднанням з Богом. Тому у християнстві піст поєднується з молитвою та милостинею, цілісно обіймаючи індивідуальне та спільнотне християнське життя, як невід’ємні складові духовного зросту кожного християнина.

Завдяки багатій святоотцівській традиції, існує широке пояснення самого практикування посту: застереження щодо помилковості – надмірності чи зловживання, хибного звернення уваги виключно на ту чи іншу сферу прояву посту (зовнішню чи внутрішню), характеристики правильного (а чи навпаки) втілення посту та відповідних можливих наслідків від цього, наявних плодів та благ, отриманих його посередництвом, як і небезпек.

Святий Великий піст, який називають також Чотиридесятницею, це одна з найдавніших і найбільш священних установ християнської релігії. Історія Великого посту має довгу й багату традицію. Вона сягає апостольських часів.

Великий піст здавна визначений Церквою як час духовного пробудження, розкаяння, переоцінки людиною власного життя, як час плачу душі за розтраченим нею даром. Великий піст це не тільки певні обмеження щодо споживання їжі. Якщо сформулювати

значення Великого посту трьома словами, то це час жертви, навчання (катехиза) і спілкування.

Час Великого Посту є часом особливого вияву християнської звитяги у боротьбі з власними недосконалостями та оманами цього світу. Час посту є часом, коли кожен християнин має глибше зосередитись на своєму духовному житті, а також наблизитись «ще на один крок» до Бога.

Сенс Великого посту, як практики та досвіду внутрішнього споглядання, самозаглиблення, переоцінки життя, виражає молитва святого Єфрема Сирійського. Християнський піст сприяє належному ставленню до власного тіла, через яке уможливорюється освячення усієї людської особи, та виражає його як щось добре за своєю суттю та гідне пошани, у єдності і гармонії з духом.

Богослужбові тексти святої Чотиридесятниці є важливими для розуміння значення і ролі аскези в житті християнина та вміння користати з неї для духовного зростання. В наш час, коли споживацтво послаблює вміння людини розрізняти справжні й фальшиві потреби, коли піст і лікування дієтами стали предметом бізнесу, коли східні практики пропонують піст, а Великий піст трактують як еквівалент мусульманського Рамадану, християнин зобов'язаний пам'ятати про антропологічний фундамент і християнську специфіку посту .

## ЗМІСТ

ЗМІСТ.....	2
ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. БІБЛІЙНІ ТА БОГОСЛОВСЬКІ ОСНОВИ Й АСПЕКТИ ПОСТУ.....	7
1.1. Піст у Старому Завіті.....	7
1.1.1. «Втрата і блаженство раю...».....	7
1.1.2. Піст як знак навернення і як засіб динамізації молитви.....	9
1.1.3. Піст як ознака особливої належності до Бога.....	12
1.1.4. Приготування до споглядання Бога.....	13
1.2. Піст у Новому Завіті.....	14
1.2.1. Піст у житті і навчанні Ісуса Христа.....	14
1.2.2. Піст в апостолів.....	16
РОЗДІЛ 2. БОГОСЛОВСЬКЕ ЗНАЧЕННЯ СВЯТОЇ ЧОТИРИДЕСЯТНИЦІ У ДУХОВНІЙ ТРАДИЦІЇ СХІДНОЇ ЦЕРКВИ.....	17
2.1. Свята Чотиридесятниця – час жертви.....	19
2.2. Свята Чотиридесятниця – час навчання.....	21
2.3. Свята Чотиридесятниця – час змін стосунків між людьми.....	23
2.4. Свята Чотиридесятниця і ставлення до світу.....	26
РОЗДІЛ 3. ВЕЛИКИЙ ПІСТ ТА ДУХОВНИЙ ПРАКСИС.....	30
3.1. Значення посту.....	30
3.2. Аспекти посту.....	38
3.3. Духовний праксис за молитвою святого Єфрема Сирійського.....	50
ВИСНОВКИ.....	58

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ.....61